

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

№ 9, 2013 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 338.1

*Є. П. Гнатенко,
к. е. н., доцент кафедри обліку та економічного аналізу
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського, м. Миколаїв*

АНАЛІЗ ЗБАЛАНСОВАНОСТІ ОБСЯГІВ ВИРОБНИЦТВА ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ

*E. P. Gnatenko,
Ph.D., associate Professor of the Department of accounting and economic analysis of the
Nikolaev national University named V.A. Suhomlenskogo, Nikolaev*

ANALYSIS OF THE BALANCE OF VOLUMES OF PRODUCTION AND SALES AT THE ENTERPRISE

Стаття присвячена питанням регулювання обсягів виробництва та реалізації продукції на підприємстві. Проведено аналіз обсягів виробництва та реалізації продукції, а також взаємозалежності і збалансованості даних показників на підприємстві.

The article is devoted to the issues of regulation of volumes of production and sales at the enterprise. The analysis of volumes of production and sales, as well as the interdependence and the balance of these indicators at the enterprise.

Ключові слова: виробництво продукції, реалізація продукції, взаємозалежні показники, збалансованість показників, аналіз виробництва продукції, аналіз реалізації продукції.

Keywords: production, sales, interrelated indicators, balance of indicators, analysis of production, analysis of real.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Організовуючи виробництво, людина ставить перед собою мету, яка обумовлена її проблемами і способом життя. Отже, виробництво підпорядковане безпосередньо людині й тим законам, які регулюють її життєдіяльність, тобто законам суспільного розвитку. Виробництво є головною ланкою суспільного розвитку і базується на споживчих потребах людини. Проте міру задоволення ринкового попиту на продукцію відбиває не обсяг її виробництва в натуральному й вартісному виразі, а обсяг фактично реалізованих (проданих) виробів. Під процесом реалізації розуміють сукупність операцій з продажу готової продукції споживачам. Реалізацією продукції завершується процес кругообігу оборотних засобів підприємства. Даний процес створює можливість відтворення виробничих запасів і самого процесу виробництва. Виручка від реалізації продукції використовується для придбання нових виробничих запасів (предметів праці), здійснення розрахунків підприємства за своїми зобов'язаннями (перед працівниками по оплаті праці, перед постачальниками та іншими господарюючими суб'єктами, перед бюджетом по податках і іншим платежам, органами соціального і пенсійного страхування, банками по кредитам) [1]. В результаті реалізації продукції (робіт, послуг) підприємство повинно не тільки відшкодувати витрати на її виробництво і збут, але ще отримувати позитивний результат своєї діяльності – прибуток. Незбалансованість обсягу виробництва продукції з її реалізацією негативно характеризує роботу підприємства. Отже, кожне підприємство повинно аналізувати, визначати та збалансовувати обсяги виробництва і реалізації продукції.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблеми формування основних положень і механізмів регулювання виробництва та реалізації продукції на підприємстві не мають достатньої теоретичної і практичної розробки в науковій літературі. Питанням розвитку виробничо-збутової діяльності підприємств, оцінки показників випуску продукції та її реалізації приділяли увагу відомі вітчизняні і зарубіжні економісти. Науково обгрунтовані рекомендації щодо визначення обсягів виробництва та реалізації продукції можна знайти у працях М.С. Абрютіна, Б.А. Анікіна, Г.Дж. Болта, О.С. Буржівалової, А.М. Гаджинського, М.П. Гордона, Ю.Б. Іванова, В.Я. Кардаша, Д.Д. Костоглодова, В.О. Литвиненка, Ю.М. Неруша, О.А. Новикова, П.А. Орлова, П.Г. Перерви, М.А. Ступакова. Разом з тим проблема регулювання економічних процесів на підприємстві і питання підвищення ефективності організації виробництва та реалізації продукції розглядалися в літературі здебільшого відокремлено одне від другого, а у взаємозв'язку не були предметом наукового дослідження.

Постановка завдання. Метою дослідження є (на прикладі конкретного підприємства) проаналізувати обсяги виробництва та реалізації продукції, визначити взаємозалежність і збалансованість даних показників з метою відшкодування підприємством витрат на виробництво і збут продукції та отримання прибутку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Обсяг виробництва і реалізації продукції є взаємозалежними показниками і на підприємстві вони повинні бути збалансованими. В умовах обмежених виробничих можливостей і необмеженого попиту на перше місце виходить обсяг виробництва продукції. Але в міру насичення ринку і посилення конкуренції не виробництво визначає обсяг продажів, а навпаки, можливий обсяг продажів є основою розробки виробничої програми. Підприємство має виробляти тільки ті товари і в такому обсязі, які воно може реально реалізувати [3, с.123].

Реалізація продукції – важлива заключна стадія кругообігу коштів підприємства. Від того, як організована система реалізації продукції, залежить неперервність виробничого процесу, оборотність оборотного капіталу, результати фінансово-господарської діяльності, рентабельність підприємства [5, с.108]. Згідно чинного законодавства підприємство здійснює реалізацію своєї продукції, інших матеріальних цінностей на підставі прямих угод (контрактів) державного замовлення, через товарні біржі, мережу власних торговельних підприємств. Темпи зростання обсягу виробництва і реалізації продукції, поліпшення її якості безпосередньо впливають на обсяг витрат, на прибуток і рентабельність підприємства. Отже, на основі аналізу обсягів виробництва і реалізації продукції підприємство має можливість здійснювати регулювання, збалансування даних показників. Аналіз починається з вивчення динаміки випуску продукції протягом року. Розраховуються базисні і ланцюгові темпи зростання та приросту виробництва продукції (табл. 1).

Таблиця 1.

Динаміка виробництва продукції у порівняних цінах протягом 2012 року ПАТ «Дельта» *

Місяць	Обсяг виробництва	Темпи росту (зниження), %

	продукції, тис. грн	Базисні	Ланцюгові
Січень	1100,4	100,0	100,0
Лютий	757,0	68,8	68,8
Березень	565,7	51,4	74,7
Квітень	1455,0	132,2	257,2
Травень	1288,6	117,1	88,6
Червень	1401,2	127,3	108,7
Липень	1089,3	99,0	77,7
Серпень	1227,4	111,5	112,7
Вересень	849,1	77,2	69,2
Жовтень	1102,8	100,2	129,9
Листопад	795,0	72,2	72,1
Грудень	696,8	63,3	87,6

*За даними статистичної звітності ПАТ «Дельта»

Із таблиці видно, що нарощення темпів виробництва було в квітні, червні, але в лютому, березні та починаючи з вересня темпи виробництва поступово зменшувалися. Таким чином за дванадцять місяців 2012 року обсяг виробництва зменшився на 36,7% (100,0% – 63,3%). Це може свідчити про нестабільну роботу ПАТ «Дельта» протягом року. Для більшої наочності динаміку виробництва продукції відобразимо графічно на рис. 1.

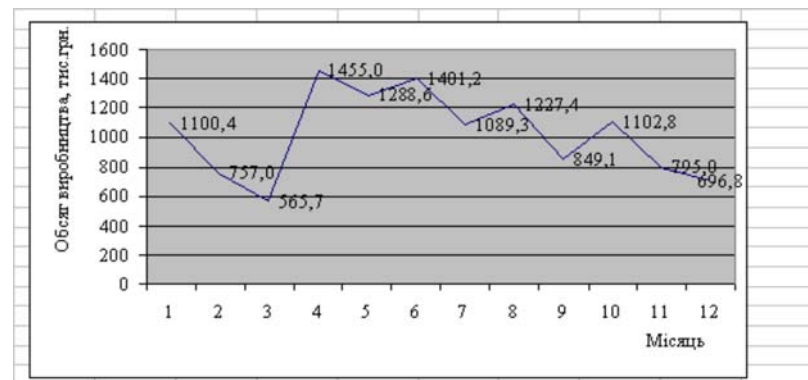

Рис. 1. Динаміка виробництва продукції за 2012 рік ПАТ «Дельта»

На графіку видно, що динаміка виробництва продукції ПАТ «Дельта» протягом 2012 року була нестабільною. В грудні 2012 року виробництво продукції склало 696,8 тис. грн, що на 403,6 тис. грн (696,8 - 1100,4) менше ніж у січні 2012 року. Даний аналіз дозволяє прийняти правильні управлінські рішення при укладанні угод (контрактів) щомісячної реалізації продукції. Оцінювання виконання плану підприємством з виробництва продукції за звітний період наведено у табл. 2.

Таблиця 2.
Аналіз виконання плану обсягу виробництва продукції за 2012 рік ПАТ «Дельта»*

Виріб	Обсяг виробництва продукції в цінах базового періоду, тис.грн		Абсолютне відхилення (+,-), тис.грн	Темп приросту(зниження),%
	План	Факт		
Дизелі і дизель-генератори	5 800,0	5 757,0	-43,0	-11,2
Запасні частини	5 150,0	5 152,8	+2,8	+0,1
Інша продукція	1 050,0	1 009,3	-40,7	-0,4
Сервісні роботи	1050,0	1321,8	-178,2	-1,9
Всього	13 500,0	13 240,8	-259,2	-2,0

*За даними статистичної звітності ПАТ «Дельта»

Із таблиці видно, що за 2012 рік план випуску готової продукції на ПАТ «Дельта» не виконано на 2,0 % (259,2 тис. грн) внаслідок не виконання плану по виробництву дизелів і дизель-генераторів на 11,2 % (43,0 тис. грн), іншої продукції на 0,1% (40,7 тис. грн), сервісних робіт і послуг на 1,9 % (178,2 тис. грн)

Аналіз реалізації продукції на ПАТ «Дельта» проводиться в кілька етапів. Спочатку оцінюємо виконання планових завдань з реалізації продукції (табл. 3).

Таблиця 3.
Аналіз виконання планових завдань з реалізації продукції у 2012 році
ПАТ «Дельта», тис. грн.*

Показники	План	Факт	Відхилення фактичної реалізації від плану	
			Сума	%
Реалізація продукції у діючих цінах підприємства	13000,0	10117,9	-2882,1	-22,2

*За даними плану та фінансової звітності ПАТ «Дельта»

За даними таблиці можна зробити висновок, що план з реалізації продукції у 2012 році було не виконано на 2882,1 тис. грн, що у відсотковому співвідношенні становить 22,2 %. Наступний етап аналізу передбачає вивчення динаміки реалізації продукції ПАТ «Дельта». (табл. 4).

Таблиця 4.
Аналіз динаміки обсягу реалізації продукції ПАТ «Дельта», тис.грн *

Показники	2011 р.	2012 р.		Відхилення планової реалізації від 2011 року		Відхилення фактичної реалізації від 2011 року	
		План	Факт	сума	%	сума	%
Реалізація продукції у діючих цінах підприємства	12563,1	13000,0	10117,9	+436,9	+3,5	-2445,2	-19,5

*За даними плану та фінансової звітності ПАТ «Дельта»

За даними таблиці видно, що на 2012 рік заплановано темп приросту обсягу реалізації продукції 3,5 %, що становить 436,9 тис. грн. Фактична реалізація знизилася на 19,5% або 2445,2 тис. грн. Для оцінки напруженості плану порівняємо фактичні темпи зростання обсягу реалізації з плановими та фактичними за попередній рік (показники граф 8 і 6). На відхилення обсягів реалізації продукції може впливати низка факторів, а саме:

- маркетингова політика підприємства, її гнучкість, активність;
- рівень виконання завдань з випуску продукції за обсягом, асортиментом та якістю;
- зміна залишків готової продукції на складі на початок і кінець звітного періоду;
- зміна залишків товарів відвантажених на початок та кінець звітного періоду;
- ритмічність виробництва;
- забезпеченість підприємства тарою, транспортними засобами;
- чітка система організації збуту продукції, контролю за ходом випуску, відвантаження продукції, оформлення розрахунків і надходження платежів від покупців;
- витрати на доставку продукції;
- збутові знижки за прямими зв'язками та інше [4, с.129].

Отже, ПАТ «Дельта» необхідно визначити фактори які негативно вплинули на виконання плану та динаміку обсягів реалізації продукції. Даний аналіз показує, що одними з факторів є – відсутність ритмічності виробництва продукції, а також чіткої системи організації збуту продукції.

Взаємозалежність, збалансованість обсягів виробництва та реалізації продукції за планом та звітом представлено у табл. 5. За даними таблиці видно, що недовиконання плану з реалізації продукції на 2882,1 тис. грн призвело до зменшення випуску продукції порівняно з плановим завданням. ПАТ «Дельта» за рахунок залишків готової продукції на складах має можливість збільшити обсяг реалізації на 2852,1 тис. грн., фактичний обсяг яких становить 3552,1 тис. грн.

Таблиця 5.
Збалансованість обсягів випущеної та реалізованої продукції
ПАТ «Дельта» у 2012 році (в діючих цінах), тис.грн*

Показники	За планом	Фактично	Відхилення від плану (+,-)	Темп росту, %
Виробництво продукції	13700,0	13670,0	-30,0	99,8
Реалізація продукції	13000,0	10117,9	-2882,1	77,8
Зміна залишків готової продукції на складах	+700,0	+3552,1	+2852,1	507,4

*За даними плану та фінансової звітності ПАТ «Дельта»

Таким чином, за даними аналізу виробництва і реалізації продукції можна зробити висновок, що ПАТ «Дельта» не використало всі свої можливості для забезпечення виконання плану реалізації своєї продукції. Порушення ритмічності виробництва, недостатньо чітка робота управління закупками і збутом призвели до зниження обсягу реалізації продукції, що в свою чергу негативно вплине на відшкодування витрат на її виробництво та результат діяльності підприємства.

Висновки та перспективи подальших розробок. Дослідження виробництва і реалізації продукції підприємства свідчить про необхідність регулювання виробництва продукції на основі розробки та послідовної реалізації товарної політики, оскільки саме за її допомогою визначаються ринкові можливості підприємства. При цьому важливого значення набуває дослідження рівня попиту на дану продукцію. Підприємство на основі результатів маркетингових досліджень повинно формувати перспективну виробничу програму, результатом якої будуть збалансовані взаємозалежні показники обсягів виробництва та реалізації продукції.

Література.

1. Економіка підприємства : підручник / [Й. М. Петрович, О. М. Боженко, Г. М. Захарчин, Г. І. Кіндрацька та ін.] ; за заг. ред. Й. М. Петровича. – 2-ге вид., виправл. – Львів : Магнолія-2006, 2008. – 580 с.
2. Мельник В. І. Механізм регулювання виробництва та реалізації продукції підприємства: Дис... канд. екон. наук: 08.06.01 / Харківський держ. економічний ун-т. – Х., 2002. – 210 с.
3. Рибалкін В., Мамічева Л. Механізм і форми реалізації акціонерної власності // Економіка України. – 1999. – № 4. – С. 67 – 74.
4. Русак Н. А., Финансовый анализ субъекта хозяйствования / Н. А. Русак, В. А. Русак. – Мн.: Высшейшая школа, 1997. – 264 с.
5. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства: навч. посібник / Г. В. Савицька. – 2-ге вид., випр. і доповн. – К.: Знання, 2005. – 662с.

References.

1. Petrovych, J. M. Bozhenko, O. M. Zakharchyn, H. M. and Kindrats'ka, H. I. (2008) *Ekonomika pidpriemstva*, [Economics of enterprise], 2nd ed, Mahnoliia, Lviv, Ukraine.
2. Mel'nyk, V. I. (2002) "Mekhanizm rehuliuвання vyrobnytstva ta realizatsii produktsii pidpriemstva", Abstract of Ph.D. dissertation Global economy, state economic University of Kharkov, Kharkov, Ukraine.
3. Rybalkin, V. and Mamicheva, L. (1999) "Mechanism and forms of realization of joint-stock property", [Mekhanizm i formy realizatsii aktsionernoi vlasnosti], Ekonomika Ukrainy, vol. 4, pp. 67 – 74.
4. Rusak, N. A. and Rusak, V. A. (1997) Fynansovyy analiz sub'ekta khoziajstvovaniya [Financial analysis of management subject], Vyshejsheisha shkola, Minsk, Belarus.
5. Savyts'ka, H. V. (2005) Ekonomichnyy analiz diial'nosti pidpriemstva [Economic analysis of activity of enterprise], Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 14.09.2013 р.

ТОВ "ДКС Центр"